

ПРОТОКОЛ ЗА РАЗПИТ ОТ 29.VIII.1949 Г.

ТРАЙЧО КОСТОВ, РУСИ ХРИСТОЗОВ, ВЕЛЪО ЧАНКОВ

Именувам се ТРАЙЧО КОСТОВ ДЖУНЕВ.

РУСИ ХРИСТОЗОВ: Получено е Вашето изложение да разкажете за своята вражеска дейност.

ТРАЙЧО КОСТОВ: Аз реших да се откажа от своята досегашна позиция и да пристъпя към признаване на своите престъпления по отношение на българския народ, на Партията и на Съветския съюз, за които говорихте.

РУСИ ХРИСТОЗОВ: Разкажете в основни линии в какво се състои тази вражеска дейност.

ТРАЙЧО КОСТОВ: Моята вражеска дейност се отнася преди всичко по отношение на Съветския съюз. Там аз допуснах редица деяния, които не съм давал в досегашните свои показания и съм охарактеризирвал деянията си като грешки и опущения от моя страна, но които очевидно трябва да бъдат характеризирани като престъпления, като престъпления, плод на съзнателен национализъм, водещи към охлаждане и разваляне отношенията между нашата страна и Съветския съюз и в края на краищата, можещи да доведат до откъсване на България от Съветския съюз. Целта, която съм преследвал с тези свои деяния, може да се характеризира като желание да се добие по-голяма самостоятелност на нашата страна, по-голям достъп на нашата страна в стопанските въпроси, което обаче, неминуемо водеше и води към охлаждане на отношенията между нашата страна и СССР, към разваляне и към откъсване на България от СССР, от блока на демократическите държави. Това е първата категория престъпления, които са извършени от мен по отношение на българския народ.

Втората категория престъпления са престъпления, които са насочени срещу единството на нашата партия и срещу авторитета на нейния водач, др. Георги Димитров. Тук аз вече говорих за този опит за фракционно действие, което беше направено от мен на третия пленум, аз го обяснявах досега с моето желание да запазя мястото си, казвах, че не съм разбирал, не съм си давал сметка за фракционния характер на това действие. Но очевидно е, че човек с моето положение, с моето място в партията не бива така да обяснява своите действия. Той бил длъжен да си дава сметка за онова, което върши и трябва да отговаря за тези свои действия, като съзнателни действия, насочени против единството на Партията в един момент, когато това единство е особено важно и особено ценно. Аз говорих за редица мои действия, особено след XVI пленум, които бяха насочени към подравяне авторитета на водача на Партията ни др. Г. Димитров, към укрепване на моето собствено положение в Партията и управлението. Тези действия бих могъл да ги характеризирам също така като един опит за образуване на фракция, един по-продължителен опит, не само на третия пленум, а за образуване на фракция в партията чрез подготвяне на свои съмишленици и привърженици, на свои привърженици. В това направление аз съм подработвал редица хора от държавния апарат, особено стопанските ведомства, с които съм бил в по-продължителен контакт поради характера на моята работа.

РУСИ ХРИСТОЗОВ: По тази фракция в държавния апарат и вражеската противопартийна дейност вие сте говорили в показанията, а по отношение на това, какво сте разчитали с вършене на това в цялост и какво сте подработвали по това не сте писали. По това какво ще кажете?

ТРАЙЧО КОСТОВ: В това отношение нещо особено съм правил. По отношение на членове на ЦК и членове на ПБ не съм работил; като член на ЦК, върху който съм

работил в това отношение, беше Никола Павлов, с когото съм бил в непосредствен контакт, поради характера на своята работа- секретар на ПБ, аз бях един от секретарите на ЦК, работех постоянно в контакт с него, освен това, аз съм в приятелски връзки с него. Досега аз съм говорил повече по партийни въпроси. За други членове на ЦК и подобни разговори и опит за обработка - това са онези членове на ЦК, можем да говорим за онези, които заемат място в държавния апарат и с които бяхме в по-голям контакт.

ВЕЛЪО ЧАНКОВ: Назовете кои лица от държавния апарат Вие сте имали предвид и сте правили опит да подработвате и кои сте успяли да подработите.

ТРАЙЧО КОСТОВ: Значи, тук би трябвало човек по-специално да си помисли.

РУСИ ХРИСТОЗОВ: Вие ги знаете.

ТРАЙЧО КОСТОВ: Аз съм говорил, може да се каже, с всички лица в този смисъл, че съм подчертавал в разговорите своята роля в партията и управлението и обработката е вървяла в такъв смисъл, да подчертавам своята растяща роля в партията и управлението, значи, аз съм бъдещият ръководител на управлението, бъдещият ръководител на партията и следователно, тяхните симпатии трябва да бъдат насочени към мене.

ВЕЛЪО ЧАНКОВ: С кого сте говорили на такава тема или в този дух?

ТРАЙЧО КОСТОВ: В този дух трябва да се каже, говори се на обикновени теми във връзка с текущите въпроси на управлението, по които сме се събирали да говорим, специално не съм ги викал да им говоря на тази тема, а просто по всички въпроси от управлението и партийния живот да се изтъква моята по-голяма растяща роля в партията и управлението. Какъв ефект върху всеки отделно, конкретно, по отношение на всеки конкретен другар са произвеждали моите думи, до каква степен са повлияли върху тях, би могло твърдо да се установи. Но във всеки случай, можах да констатирам, че сред тези хора в държавния апарат моя авторитет е извънредно голям.

РУСИ ХРИСТОЗОВ: Кои са тези хора, не може да не сте разбрали.

ТРАЙЧО КОСТОВ: Да речем: Секеларов, Стефанов, Караджов; от Външната търговия другарите Петровски, Борис Христов, Тутев. И други министри са се обръщали винаги към мене с голямо зачитане. Тук много мъчно може да се тегли граница и да се каже авторитета, с който съм се ползвал след подработването.

ВЕЛЪО ЧАНКОВ: Вашите указания за скриване на държавна тайна, за скриване на наши данни от съветските представители, бяха ли подработвани от ваша страна тези хора?

ТРАЙЧО КОСТОВ: Може да се каже, че са били подработвани, те са обработени, онези хора, сред които съм водил такива разговори и стоели на тези позиции, могат да се смятат за напълно обработени от мен хора, стоящи на моите позиции. За това съм дал по-подробни сведения в моите показания.

Третата категория престъпления са престъпленията що се отнася до държавното управление. Тук на първо място трябва да се постави моят стремеж да превърна Комитета за Стопански и финансови въпроси в един така да се каже втори център на управление, втори Министерски съвет, стремеж, който до голяма степен редом и даже над Министерския съвет, тъй като той е решаващ окончателно редица много важни проблеми. В това направление беше наистина доста далеч се стигнало, че министър-председателят беше почувствал това и сигнализира тревожно. Чрез ролята, която играеше този стопански финансов съвет може да се каже, че също така се вършеше до голяма степен обработката на хора. Той показваше на дело, че в решаването на натежнели въпроси на държавното управление каква е моята роля в управлението и следователно и в партията и създаваше убеждение, че за да се реши някой въпрос, този въпрос трябва да мине през Комитета, трябва да се получи благоприятно решение на

Комитета, без Комитета никой сериозен въпрос и без неговия председател никой сериозен въпрос почти не може да бъде решен. Това създаваше също така известен авторитет, престиж и насочваше вниманието на хората към мен.

Втората от създадената категория престъпления, би трябвало да се сметне тази извънредно притъпена бдителност при вербоване на хора от апарата на стопанските ведомства. Верно е, че тези хора се вербоват и назначават от самите министри, несъмнено е, че Комитетът, респективно неговият председател, може да упражни не малка роля при подборане на този апарат. Ако аз като председател на Комитета и отговорник по стопанските въпроси, си бях на мястото си и разбирах необходимостта от по-голяма бдителност, ако на дело значи не споделях възгледа за притъпяване на остротата на класовата борба и за преминаване на социализма към по-леките пътища, очевидно е, че аз бих могъл да направя не малко за осуетяване проникването в държавния апарат на такива елементи, които сега се оказват или вредители, шпиони, или пък просто хора негодни за своята работа.

ВЕЛЪО ЧАНКОВ: Тази Ваша линия резултат на притъпяване на бдителността ли беше или за събиране на вражески елементи вътре в държавния апарат.

ТРАЙЧО КОСТОВ: Може да се каже второто. Не е резултат само на притъпяване на бдителността, а е резултат на желанието, да се настанят на ръководни постове в държавния апарат хора, които да се отнасят със симпатии към мен и евентуално да подкрепят моите усилия на моята съзнателна такава дейност, събиране на сили, които да ме подкрепят в моята вражеска дейност.

РУСИ ХРИСТОЗОВ И ЧАНКОВ: На кои лица се опирахте в провеждане на тази вражеска линия?

ТРАЙЧО КОСТОВ: Тези хора се назначават от самите министри, по съответния апарат на кадровия отдел и пр. Но цялата беда у мене е там, че с тази формална проверка работата се извършваше. Аз не съм си давал повече труд.

РУСИ ХРИСТОЗОВ И ЧАНКОВ: Не е ли нещо повече от тази практика на формално назначаване от Кадри и от съответните министри, не се ли прокарваше тази ваша линия, кои лица и чрез кои лица се прокарваше тази линия, кой ви съдействаше за нейното прокарване.

ТРАЙЧО КОСТОВ: На кадри обикновено предлагат министрите. На министрите предлагат тяхните кадри, а в отделни случаи и аз съм предлагал. Предлагал съм в редица случаи лично аз, както беше с директора на "Храноизноса", с някои индустриалци, които бяха назначени в апарата в Министерството на индустрията.

РУСИ ХРИСТОЗОВ: Това, което казахте по назначаването, това е формалната страна. Фактичкото положение, което за ЦК и за цялата партия е ясно, че без Вашето съгласие никой ръководител в стопанския сектор не може да се назначава.

ТРАЙЧО КОСТОВ: Да, без съгласието на Политбюро и мен. Правилно що се касае до тези стопански министерства, необходимо беше преди всичко моето съгласие, то имаше решаващо значение. Аз се смятах като отговорник по тези въпроси, смяташе се, че съм направил проучване и другите членове можеше, основавайки се на доверието към мене да дадат своето съгласие. В това моята вина безспорно е решаваша. Моята вина е ...

РУСИ ХРИСТОЗОВ: Значи и другите имат, но вашата е повече. Ние говорим за престъпна вражеска дейност, а не за вина, преднамерена. Какво друго има да кажете по вражеската дейност?

ТРАЙЧО КОСТОВ: Сега по най-важния въпрос именно, по въпроса за обвинението за провокаторство. По този въпрос, както ви е известно, аз поддържах становището, че не съм бил никакъв провокатор. Никога не съм бил във връзка и в услуга на полицията. Първоначално аз предполагах, че обвиненията срещу мене са резултат на логически построения, на логически умозаклучения, но от как съм тук в ДС, аз се убедих, че в

това отношение срещу мене има събрани редица факти и документи. На мене ми бяха правени две очни ставки с Механдова и сина ѝ Механдов. Най-важната е тя, а също и със съдиите по нашия процес. Двамата съдии установиха по положителен начин, че заменяването на моята смъртна присъда с живота ми не е резултат на моето държание, както твърдах упорито, а в резултат на вмешателство от страна на двореца, едно нареждане, което е получено от двореца да бъде заменена моята присъда, и на онези, които са следвали подир мен в списъка на съдиите, на които се е предполагало да се даде смъртно наказание. След мене са били на Масларов, изглежда и на Никола Павлов, но след това се установи по удостоверение от него, че е бил арестуван преди обявяването или че не е имал дейност след обявяването на военното положение и не може да бъде подсъдим в случая. Това показание на съдиите трябва да се сметне за достатъчно авторитетно и не може да има никакво съмнение, че заменяването е станало отгоре. То въобще не може да се оспори, щом като и двамата съдии твърдят, но те говорят само за нареждане, което са получили и не могат да кажат нищо откъде идва това нареждане. Свидетелката Механдова твърди, че по сведения, които е имала от своя син, тя узнала моето име, че съм бил член на ЦК и съм получил от своята провокаторска работа по 6000 лв възнаграждение. Сега срещу тези показания на Механдова биха могли от моя страна да бъдат наведени редица възражения. Тези показания по моето обвинение са сериозно атакуеми.

РУСИ ХРИСТОЗОВ: Да не мислите да ни поставите в положение Вие да водите разпита? Помислете по това преди да си кажете възраженията и какви възражения.

ТРАЙЧО КОСТОВ: Възражения могат да бъдат направени по следните линии: първо, тя не може да си спомни годината, нито приблизително по кое време е станало това от моя страна.

РУСИ ХРИСТОЗОВ: Това са Ваши твърдения. Следствието притежава много сериозни и други данни. Това е малка част. Твърдението Ви никак не е състоятелно. Фактите точно обратното говорят. То за нас е абсолютно безспорно и за следствието и за партийното ръководство Вашето положение и вражеска дейност, но понеже Вие още не сте благоволили да я признаете; преди малко говорихте за вражеска дейност против Съветския съюз, партията и държавата, по Вашата провокаторска дейност това не е казано. Тя е установена безспорно за следствието с изобилен материал и никакви осуквания и тактически ходове, каквито в третия ден на следствието ги пуснахте, не ще заблудят следствието. Кажете за тази вражеска съзнателна дейност, за която говорихте преди малко. Къде са корените, кои са причините?

ТРАЙЧО КОСТОВ: Нейните корени трябва да се търсят в моите неправилни националистически разбирания. Що се касае до грешките по отношение на Съветския съюз, по отношение на престъпленията, на престъпните деяния, които съм извършил по отношение на СССР, а що се касае до моите престъпления по отношение на партията, тяхните корени трябва да се търсят в интеллигентската амбиция, интеллигентски индивидуализъм.

РУСИ ХРИСТОЗОВ: Да не ни мислиш за дураци или кой знае какво си мислиш - вражеска съзнателна дейност против Съветския съюз, фракционна вражеска борба против партията, против държавата, против др.Димитров, преднамерена, дълбоко обмислена, ще обяснява с интеллигентска амбиция и прочие. Кой Ви вдъхновяваше в тази дейност, истинските причини, всичко друго е несъстоятелно.

ТРАЙЧО КОСТОВ: Това са причините. Аз бих искал пак значи пред Вас дълбоко да подчертая, че провокатор не съм бил.

РУСИ ХРИСТОЗОВ: Това го твърдите Вие, имаме достатъчно изобилен материал и Вие трябва да снемете тази маска, това е във Ваш интерес. За друго Ви питам, не

отклонявайте въпроса. Къде са действителните причини за вражеската дейност, за която казахте преди малко. Кой Ви ръководеше?

ТРАЙЧО КОСТОВ: Никой не ме е вдъхновявал и ръководил.

ВЕЛЮ ЧАНКОВ: Кои Ви бяха съучастниците?

ТРАЙЧО КОСТОВ: Много трудно е да се отговори.

ВЕЛЮ ЧАНКОВ: Не може да се води антипартийно борба, антисъветска линия в нашия държавен апарат, без да има съучастници.

ТРАЙЧО КОСТОВ: Съучастница са били тези хора, които съм подработвал. Това не са хора, с които съзнателно е договорено, поставена е една обща цел, която след това съзнателно да следват. Такива участници, с които да е договорено, няма.

РУСИ ХРИСТОЗОВ: Когато писахте заявлението, че желаете да разкажете за своята вражеска дейност, какви бяха Вашите истински подбуди. От Вашите твърдения излиза, че няма такава вражеска дейност. Безспорно е, касае се за вражеска дейност, вдъхновявана и ръководена.

ТРАЙЧО КОСТОВ: Вражеска дейност е вършена. Аз признавам. Аз съм я вдъхновявал. Вражеско отношение към СССР, националистическо отношение, което наподобява повече на това, което е вършил Тито в Югославия. Отдалечаване от СССР и откъсване от него - по националистически съображения, че се защитават интересите на страната.

ВЕЛЮ ЧАНКОВ: Давали ли сте си сметка?

ТРАЙЧО КОСТОВ: Давал съм си сметка.

ВЕЛЮ ЧАНКОВ: Вие разбрахте, че пътя, по който вървите, е път на откъсване от СССР.

ТРАЙЧО КОСТОВ: Път, който може да доведе. Дявол да го вземе, то почва се с малко, а след това идват големите работи.

РУСИ ХРИСТОЗОВ: Може да се почне и с големите.

ТРАЙЧО КОСТОВ: Понякога е така.

РУСИ ХРИСТОЗОВ: Вашият случай не е такъв. Не ни мислете за дураци и другарите от следствието да твърдите несъстоятелни неща пред този обилен материал на следствието. Говорете истината.

ТРАЙЧО КОСТОВ: Това се опитвам да направя.

РУСИ ХРИСТОЗОВ: Вашето поведение по следствие е такова, както при Вашата самокритика в ПБ. Опит за търгуване, да заблудите следствието, да го тласнете в неправилна посока. Това се вижда ясно във Вашите показания. Трябва да заговорите съвършено открито. Партията се нуждае от пълната истина.

ТРАЙЧО КОСТОВ: Искам да поставя точките, върху които ... именно от пълната истина.

РУСИ ХРИСТОЗОВ: Твърденията Ви са клеветнически, вражески. Партията се нуждае от истината, колкото и горчива да е. Макар Трайко Костов да е провокатор. Не лесно ще го понесе, но е заинтересована до край от пълната истина да знае. Това предявява партията и следствието и това трябва да кажете. Няма място за осукване, за шантажиране на следствието, Костов.

ТРАЙЧО КОСТОВ: Аз не искам да шантажирам следствието.

РУСИ ХРИСТОЗОВ: Показахме Ви малка част от обвинението - безспорно, други въпроси имате ли?

ТРАЙЧО КОСТОВ: По този въпрос искам да бъда посъветван, за провокаторството. Да кажа пълната истина, самата истина, това правя и аз да казвам истината.

РУСИ ХРИСТОЗОВ: Не го правите, защото всичко това, което сте казали, е против нашите материали, с които разполагаме. По-добре ли е за Вашите близки да си останете докрай на Вашите позиции при изобилния обвинителен материал, да не разкриетеи

стината пред партията. Вие може би считате това за достойно. Разни морали има. Но следствието и партията считат, че трябва да кажете истината за дейността си, място за хитруване, за търгуване няма.

ТРАЙЧО КОСТОВ: Не би ли могло с този въпрос, който е от решаващо значение, от голямо значение да не се бърза и да се подложи на ново проучване.

РУСИ ХРИСТОЗОВ: Не би ли могло с този въпрос, който е от решаващо значение, от голямо значение да не се бърза и да се подложи на ново проучване.

РУСИ ХРИСТОЗОВ: Проучвано е на един път. Ти знаеш практиката в нашата партия. Не може да се посегне на човек като Трайчо Костов, без да има безспорни доказателства. Но щом казвате да не се бърза, ние не бързаме. Но разказвайте за Вашата вражеска дейност, съзнателна, против СССР, против партията, против нашата страна, против нашия народ, против др. Димитров. Разкажете ни я в пълнота и в действителност както е, за Вашите сътрудници, хората на които се опирате, а не така несъстоятелно, убедително.

ТРАЙЧО КОСТОВ: Сега още ще се постарая да направя това, да се помъча да бъда колкото се може по-близо до това, което Вие искате, до действителността именно. Аз бих Ви молил все пак да имате предвид, че ако по някои работи аз така бъда принуден да говоря по-конкретно, по-ясно, по-точно, да разказвам, че с този и този човек имам действително уговорено, по тази линия мога да изпадна много лесно в сериозни грешки, които да бъдат фатални за редица други хора. Аз бих искал...

РУСИ ХРИСТОЗОВ: Ние искаме от тебе истината. Това, което казваш, го проверяваме и предварително голяма част е проверено за нас. Няма да кажете нещо ново, да откриете Америка, за следствието е ясно какво сте вършили.

ВЕЛЪО ЧАНКОВ: Какви фатални грешки с Кирил Славов, когото Вие премълчавате?

ТРАЙЧО КОСТОВ: По тази линия не мога да изпадна в грешка.

ВЕЛЪО ЧАНКОВ: С Начев.

ТРАЙЧО КОСТОВ: Също няма да изпадна в грешка. Аз съм говорил по този въпрос.

РУСИ ХРИСТОЗОВ: Само във Ваша вреда ще бъде да шантажирате следствието и мислите, че не знаем цялото положение. Не се лъжете. Пълната истина от Вас иска партията. Недейте смята следствието и другарите, които водят следствието, че са дураци, също и те разсъждават, имат на ръце материали и знаят положението и всеки опит за шантажиране...

ТРАЙЧО КОСТОВ: Няма такова нещо. Пред мен се поставя въпросът конкретно да посочвам имена, на коя дата съм имал среща с това лице, какво е точно говорено и уговорено. Такива данни не мога да давам. Данни мога да давам за срещи по други въпроси.

РУСИ ХРИСТОЗОВ: Не си правете илюзия. Ликвидирайте с такива илюзии, ако има у Вас, че може да заблудите истинското положение или да подведете следствието.

ТРАЙЧО КОСТОВ: Не мисля. Бих Ви молил за моето семейство. Научих се, че моята другарка е също така арестувана.

РУСИ ХРИСТОЗОВ: Вие знаете, че за изясняване на някои факти и неща може да се наложи да бъдат проверени чрез близки лица, но на втория ден Вие ме питате за Вашето семейство и Ви казах. Положението на Вашето семейство зависи преди всичко от Вашето държание. Ако проявите доблест и бъдете искрен към партията, да кажете пълната истина, колкото горчива и тежка да е тя, Вие с това ще помогнете на тях.

ТРАЙЧО КОСТОВ: Но сега тя арестувана ли е?

ВЕЛЪО ЧАНКОВ: Защо се интересувате?

ТРАЙЧО КОСТОВ: Смятало се да бъде и тя подведена.

РУСИ ХРИСТОЗОВ: Невинни хора не задържахме никога и да ги подвеждаме под отговорност. Знаете положението на Вашето семейство и можете да си вадите

заклучението. Това мога да Ви кажа. Ние водим на Вас разпит и не всичко може да се каже на Вас. Но това мога да Ви кажа. Зависи положението на Вашето семейство от Вашето държание, първо и второ, ние невинни хора не преследваме, към Вас нямаме лично отношение у никого в партийното ръководство. Към Вас има партийно отношение, като към уличен във вражеска дейност човек, поставен да отговаря за своите престъпления. Това е. Вие сте едно, семейството Ви е друго. Но може по някои факти за следствието да е необходимо проверка и уточняване. Това е.

ТРАЙЧО КОСТОВ: По главно съображение за да премина към такова пълно разоръжаване пред партията е, да се облекчи положението на моето семейство. Не искам то да носи кривите дърва, последствието за моите дела.

РУСИ ХРИСТОЗОВ: Партията не допуска такива неща, невинни хора да страдат заради престъпници. Мисля, че обвинението против Вас е ясно. Знаете си добре положението, това, което сте вършил за вражеската си дейност, за нея трябва открито, доблестно пред партията да кажете.

ТРАЙЧО КОСТОВ: Ще се постарая.

29.VIII.1949 г.

София